

Kamil FLORCZAK*

 <https://orcid.org/0009-0006-5404-3438>

KILKA UWAG NA TEMAT POZYCJI PRAWNEJ PREZYDENTA FEDERALNEGO REPUBLIKI AUSTRII

Abstrakt

Przedmiot badań: Pozycja prawna Prezydenta Federalnego w Republice Austrii jest marginalna. Jednak w austriackiej doktrynie prawa konstytucyjnego zwraca się uwagę na poszczególne aspekty, które budzą wątpliwości. Z uwagi na przyjęty w tym państwie kanclerski system rządów funkcje głowy państwa są nieznaczące, tym bardziej że regulacja konstytucyjna jest w tym przedmiocie skromna. W Austrii, a tym bardziej w Polsce, problematyka ta nie jest szeroko poruszana. W tekście zaprezentowana jest pokrótce historia Konstytucji Austrii i idee stojące za jej uchwaleniem. Natomiast zagadnienia związane z Prezydentem Federalnym oscylują wokół problematyki jego wyboru na urząd, udziału w drodze ustawodawczej, zastępstwa głowy państwa oraz jego odpowiedzialności.

Cel badawczy: Celem badawczym jest przybliżenie instytucji Prezydenta Federalnego w Republice Austrii pod kątem jego wyboru, udziału w drodze ustawodawczej, odpowiedzialności i zastępstwa. Przedstawione zostaną również wątpliwości podnoszone w nauce austriackiej, a także i polskiej co do wskazanych aspektów, składających się na jego pozycję prawną.

Metoda badawcza: W tekście zastosowano metodę dogmatycznoprawną, skupiając się nie tylko na austriackich normach konstytucyjnych, ale też na krytycznej analizie literatury, głównie austriackiej, ale też polskiej. Wykorzystano również metodę historycznoprawną w niezbędnym zakresie.

Wyniki: Pozycja prawna Prezydenta Federalnego w Republice Austrii jest znikoma z uwagi na nie tylko skupienie głównych kompetencji przy Rządzie Federalnym z Kanclerzem Federalnym na czele oraz Radzie Narodowej, ale także ze względu na podejście Austriaków do statusu głowy państwa, co jest uwarunkowane historią monarchii Habsburgów. Skromna literatura austriacka, a także i polska, wskazuje jedynie pewne problemy, nie przychylając się do jednoznacznych rozwiązań, jak na przykład obniżenie wieku przy czynnym prawie wyborczym do 16 lat. Prezydent Federalny, pomimo braku formalnego prawa weta, mógłby odmówić podpisania ustawy, jeśli zachodziłaby oczywista sprzeczność z prawem zarówno krajowym, jak i unijnym. Odnosnie do odpowiedzialności na aprobacie zasługuje rozwiązanie głosowania ludowego. Natomiast kwestia zastępstwa Prezydenta Federalnego została rozwiązana bardzo skutecznie z uwagi na kolegialny organ, który ma wykonywać jego obowiązki.

Słowa kluczowe: Prezydent Federalny, Republika Austrii, pozycja prawna Prezydenta, Konstytucja, Prawo austriackie.

* Mgr, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; e-mail: k.florczak2000@o2.pl

1. Ogólna charakterystyka ustroju Republiki Austrii

Postanowienia Traktatu w Saint-Germain-en-Laye¹, będącego skutkiem przegranej I wojny światowej przez państwa centralne, doprowadziły nie tylko do marginalizacji Austrii, która do 1918 r. była liczącą się monarchią konstytucyjną z dynastią Habsburgów na czele, ale też do rozpadu Austro-Węgier na państwa narodowe oraz zmiany ustroju Austrii na republikański, co stwierdził sam Traktat.

Nakreślając krótko historię Konstytucji Austrii², należy zacząć od jej uchwalenia w dniu 1 października 1920 r. przez Konstytucyjne Zgromadzenie Narodowe (niem. Konstituierende Nationalversammlung)³. Był to wówczas akt prawny, który niewątpliwie odchodził od tradycyjnie stanowionego, w rodzących się wówczas republikach, monteskiuszowskiego trójpodziału władzy na rzecz wykreowania własnego systemu⁴. Dość powiedzieć, że jednym z twórców Konstytucji był Hans Kelzen, który nadał ustawie zasadniczej unikatowy wymiar. Wprowadzono do niej ideę silnego parlamentaryzmu, mającego na celu pozytywny rozwój dobra wspólnego⁵. Skutkowało to marginalizacją pozycji Prezydenta Federalnego, którego głównym zadaniem była jedynie reprezentacja państwa na zewnątrz. Celem takiego rozwiązania miało być uniknięcie stworzenia instytucji „elekcyjnego monarchy”⁶. Można także stwierdzić,

¹ Traktat pokoju pomiędzy Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi z jednej strony a Austrią z drugiej, protokół o warunkach wykonania pewnych postanowień tego Traktatu, deklaracja, dotycząca szkód wskutek zatopienia okrętów i ładunków przez austriackie siły morskie podczas działań wojennych, protokół podpisania, porozumienie pomiędzy Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi w sprawie udziału w wydatkach, związanych z oswobodzeniem terytoriów byłej Monarchji austriacko-węgierskiej, porozumienie pomiędzy Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi w sprawie rozrachunku odszkodowań, o ile to dotyczy Włoch, podpisane w St.-Germain-en-Laye dnia 10 września 1919 r. (Dz.U. z 1925 r., nr 17, poz. 114).

² Dalej: B-VG (Bundes-Verfassungsgesetz; niem. „Federalna Ustawa Konstytucyjna” albo „Konstytucja Federalna”), Rozporządzenie Kanclerza Federalnego z dnia 1 stycznia 1930 r. w sprawie ponownego ogłoszenia federalnej ustawy konstytucyjnej (Bundesgesetzblatt 1/1930 ze zm.). Polskie tłumaczenie: *Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, tłum. P. Czarny, B. Naleziński, Warszawa 2011.

³ Konstytuanta wybrana w pierwszych wolnych i równych wyborach.

⁴ W. Kulesza, *Konstytucja z 17 marca 1921 r. na tle powojennych konstytucji republikańskich w Europie 1919–1922*, Przegląd Konstytucyjny 2022/1, s. 38.

⁵ M. Brezović, *Hans Kelsen und österreichische Verfassung*, Seminararbeit am Universität Zagreb, Philosophische Fakultät Abteilung für Germanistik 2013, s. 9.

⁶ A. Mirska, *Prezydent Federalny Republiki Austrii*, w: J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009, s. 89.

że funkcje głowy państwa wykonywał Kanclerz Federalny⁷. Nowelizacja Konstytucji z 1929 r. przyznała Prezydentowi Federalnemu trochę większe kompetencje oraz zmieniła sposób jego wyboru, gdyż na mocy art. 60 B-VG był wybierany przez naród, a nie, jak dotychczas, przez Zgromadzenie Narodowe. Zmiana skutkowałą również wprowadzeniem znanego w innych konstytucjach państw europejskich trójpodziału władzy⁸. Choć z samej ustawy zasadniczej nie wynika to wprost, co uwidacznia dalszy wpływ poglądów Kelzena⁹. Jednak rosnące tendencje faszystowskie doprowadziły do nieuchronnych zmian nie tylko politycznych czy społecznych, ale także i prawnych. Od 1933 r. nie obradowała Rada Narodowa – izba pierwsza austriackiego parlamentu – co spowodowało *de facto* skoncentrowanie się legislacji wokół Rządu Federalnego, który wydawał wówczas niezbędne rozporządzenia¹⁰. W dniu 1 maja 1934 r. ogłoszono nową konstytucję, która statuowała Austrię jako państwo autorytarne i faszyzujące¹¹. W 1938 r. republika została włączona do III Rzeszy Niemieckiej (Anschluss). Pomimo tego że formalnie Druga Republika Austrii powstała w 1955 r., to wyraźna chęć powrotu do postanowień ustawy zasadniczej z 1920 r. przejawiała się nie tylko w Proklamacji z dnia 27 kwietnia 1945 r.¹², ale też w postanowieniach ustaw konstytucyjnych z tego samego roku¹³. Aliancka okupacja zakończyła się w chwili podpisania Austriackiego Traktatu

⁷ **M. Łukaszewski**, *Evolution of the constitutional position of selected German-speaking countries' heads of state in the 20th/21st century*, Przegląd Politologiczny 2014/3, s. 78.

⁸ **A. Pelinka**, *Das politische System Österreichs*, Die politischen Systeme Westeuropas 2004, s. 522.

⁹ **P. Czarny**, *Zasady podziału władzy w Austrii*, w: **S. Grabowska, R. Grabowski** (red.), *Zasady podziału władzy we współczesnych państwach europejskich*, Rzeszów 2016, s. 106.

¹⁰ **W. Kulesza**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje republikańskich państw autorytarnych w międzywojennej Europie. Próba porównania – wybrane zagadnienia (część I)*, Przegląd Sejmowy 2016/6, s. 75.

¹¹ Konstytucja została ogłoszona najpierw w Dzienniku Urzędowym (Bundesgesetzblatt für den Bundesstaat Österreich, dalej: BGBl.) jako załącznik do rozporządzenia Rządu Federalnego w sprawie Konstytucji Austriackiego Państwa Federalnego (Verordnung der Bundesregierung vom 4. April 1934 über die Verfassung des Bundesstaates Österreich; BGBl. 1934 I. Nr. 239), później zatwierdzona przez parlament w dniu 30 kwietnia, a na końcu ogłoszona jako osobny akt prawny w Bundesgesetzblatt für den Bundesstaat Österreich.

¹² Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich, nr 1, 1945 r.

¹³ Pierwszą ustawą konstytucyjną była Verfassungsgesetz vom 1. Mai 1945 über das neuerliche Wirksamwerden des Bundes Verfassungsge (Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich, nr 4, 1945). Natomiast drugą Verfassungsgesetz vom 13. Dezember 1945, womit verfassungsrechtliche Anordnungen aus Anlaß des Zusammentrittes des Nationalrates und der Landtage getroffen werden (Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich, nr 232, 1945).

Państwowego w dniu 15 maja 1955 r.¹⁴ Ostatnia nowelizacja ustawy zasadniczej miała miejsce w 2014 r.¹⁵

Przed przedstawieniem pozycji prawnej Prezydenta Federalnego na podstawie obecnego brzmienia Konstytucji należy zaakcentować jeszcze formę ustroju politycznego Republiki Austrii. Analizując ustawę zasadniczą, można stwierdzić, że model władzy wykonawczej w Austrii ma charakter dualistyczny, co przejawia się w tym, że jest ona sprawowana przez dwa organy: głowę państwa i rząd¹⁶. Specyficzną cechą dla tego państwa, podobnie jak i dla Niemiec, jest wprowadzenie systemu kanclerskiego będącego odmianą systemu parlamentarno-gabinetowego¹⁷. Takie uregulowanie charakteryzuje się znacznym wzmocnieniem pozycji szefa rządu (kanclerza) kosztem głowy państwa. Na gruncie omawianej regulacji świadczy o tym chociażby wymóg kontrasygnaty każdego aktu Prezydenta Federalnego, chyba że Konstytucja stanowi inaczej¹⁸. Ponadto, zgodnie z art. 69 ust. 1 „najwyższe kierownictwo sprawami administracyjnymi federacji, o ile nie zostało przekazane Prezydentowi Federalnemu, jest powierzone Kanclerzowi Federalnemu, Wicekanclerzowi i pozostałym ministrom federalnym”¹⁹.

Jak już wspomniano, międzywojenne reformy konstytucyjne zastąpiły silny, „kelzenowski” parlamentaryzm trójpodziałem władzy, którego w austriackim wydaniu nie można pojmować jako model tradycyjny²⁰. Władzę ustawodawczą sprawuje dwuizbowy parlament. Izbą pierwszą jest 183-osobowa Rada

¹⁴ Traktat Państwowy w sprawie odbudowy niezawisłej i demokratycznej Austrii podpisany w Wiedniu dnia 15 maja 1955 r. (BGBl. nr 152, 1955).

¹⁵ BGBl. nr 102, 2014.

¹⁶ **B. Banaszak**, *Szef rządu we współczesnych systemach ustrojowych*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2011/2, s. 137.

¹⁷ *Ibidem*, s. 139.

¹⁸ Art. 67 ust. 2 B-VG. Od momentu uchwalenia Konstytucji w 1920 r. do dużej nowelizacji z 1929 r. każdy akt prawny Prezydenta Federalnego wymagał kontrasygnaty. Oryginalne brzmienie art. 67 ust. 2 B-VG: *Alle Akte des Bundespräsidenten bedürfen zu ihrer Gültigkeit der Gegenzeichnung des Bundeskanzlers oder der zuständigen Bundesminister*. O słabości uprawnień Prezydenta Federalnego z uwagi na domniemanie wymogu kontrasygnaty podobnie twierdzi **M. Łukaszewski** w: *Evolution of the constitutional position...*, s. 82.

¹⁹ Cyt. za: *Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, tłum. **P. Czarny**, **B. Naleziński**, Warszawa 2011. Oryginalne brzmienie art. 69 ust. 1 B-VG: *Mit den obersten Verwaltungsgeschäften des Bundes sind, soweit diese nicht dem Bundespräsidenten übertragen sind, der Bundeskanzler, der Vizekanzler und die übrigen Bundesminister betraut. Sie bilden in ihrer Gesamtheit die Bundesregierung unter dem Vorsitz des Bundeskanzlers*.

²⁰ Szerzej o charakterystyce austriackiego trójpodziału władzy: **P. Czarny**, *Zasady podziału...*, s. 105–109.

Narodowa (niem. Nationalrat). Izbą drugą jest 62-osobowa Rada Federalna (niem. Bundesrat), w skład której wchodzi reprezentanci dziewięciu krajów związkowych. Obie izby parlamentu tworzą Zgromadzenie Federalne (niem. Bundesversammlung), które jest zwoływane w przypadkach określonych w Konstytucji. Dualizm władzy wykonawczej został wskazany już wcześniej. Jeśli chodzi natomiast o władzę sądowniczą, to jest ona trójinstancyjna²¹. W ramach tej władzy istnieje również Federalny Trybunał Konstytucyjny²².

W austriackiej doktrynie prawa konstytucyjnego kwestia pozycji prawnej Prezydenta Federalnego nie jest szeroko poruszana z uwagi na nie tylko skromne uregulowania w ustawie zasadniczej, ale też niewielkie znaczenie tego urzędu w praktyce. Jednak o ile większość aspektów nie budzi większych wątpliwości, to poruszane w artykule zagadnienia stanowią przedmiot badań w nauce prawa konstytucyjnego. Procedura wyboru głowy państwa od 1920 r. przeszła liczne zmiany, a do tego dochodzi problematyka głosowania korespondencyjnego po raz pierwszy tak szeroko wprowadzona, jeśli chodzi o państwa członkowskie Unii Europejskiej. Wiele wątpliwości budzi również pozycja Prezydenta Federalnego w procedurze ustawodawczej. Ciekawe rozwiązania przewiduje austriacka ustawa zasadnicza w zakresie odpowiedzialności głowy państwa, ale pozostawia wiele niedopowiedzeń. Na uwagę zasługuje także oryginalne i bezpieczne unormowanie kwestii zastępstwa Prezydenta Federalnego, dlatego wskazane aspekty składające się na pozycję prawną austriackiej głowy państwa stanowią przedmiot niniejszego artykułu.

2. Wybór Prezydenta Federalnego

Pierwszym zagadnieniem, na które chciałbym zwrócić uwagę, analizując wybrane elementy problematyki pozycji prawnej Prezydenta Federalnego Republiki Austrii, jest kwestia jego elekcji, w porównaniu z postanowieniami Konstytucji z 1934 r. Od momentu uchwalenia ustawy zasadniczej w 1920 r. do roku 1929 Prezydent Federalny był wybierany przez Zgromadzenie Narodowe²³

²¹ W pierwszej instancji orzekają sądy okręgowe (niem. Bezirksgerichte) i powiatowe (niem. Kreisgerichte). W drugiej – sądy powiatowe lub wyższe sądy krajowe (niem. Oberlandsgerichte). W trzeciej – wyższe sądy krajowe lub Trybunał Najwyższy.

²² **B. Podsiadło**, *Austria – struktura naczelnych władz państwa oraz system władzy lokalnej*, w: **A. Czyż, S. Kubas** (red.), *Na drodze do wyjaśnienia problemów politycznych: księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Markowi Barańskiemu*, Katowice 2018, s. 337–341.

²³ W pierwotnym brzmieniu art. 60 ust. 1 B-VG: *Der Bundespräsident wird von der Bundesversammlung gemäß Artikel 38 in geheimer Abstimmung gewählt.*

na czteroletnią kadencję z jednorazową możliwością ponownego wyboru²⁴. Nowelizacja z 1929 r. wprowadziła wspomniany już wybór Prezydenta Federalnego przez naród²⁵ na sześcioletnią kadencję z możliwością reelekcji²⁶. Należy jednak zaakcentować, że pierwsze wybory prezydenckie w kształcie nadanym przez omawianą nowelizację miały miejsce dopiero w 1951 r., kiedy to Prezydentem Federalnym został Theodor Körner²⁷.

Wspomniane wcześniej tendencje faszystowskie doprowadziły do nieuchronnych zmian w międzywojennej Austrii. Nowa ustawa zasadnicza zmieniła nazwę państwa na „Federalne Państwo Austriackie” (niem. Bundesstaat Österreich) i wprowadzała autorytarny system rządów. Konstytucja ustanawiała dosyć oryginalne rozwiązania w stosunku do pozycji Prezydenta Federalnego, a w szczególności w stosunku do jego wyboru. Kadencja głowy państwa mogła trwać 7 lat, z możliwością reelekcji²⁸. Procedura wyboru uregulowana w art. 73 ust. 1–2 Konstytucji z 1934 r. rozpoczynała się od wskazania trzech kandydatów przez Zgromadzenie Federalne, którzy musieli być obywatelami Austrii. Cenzus wieku wynosił 35 lat. Kolejnym etapem był właściwy wybór Prezydenta Federalnego przez burmistrzów²⁹ wszystkich gmin na specjalnym zgromadzeniu, mającym miejsce w Wiedniu. Tamże przeprowadzono jedno głosowanie, w którym kandydat z największą liczbą głosów zostawał Prezydentem Federalnym³⁰.

²⁴ W pierwotnym brzmieniu art. 60 ust. 2 B-VG: *Seit Amt dauert vier Jahre. Eine Wiederwahl für die unmittelbar folgende Funktionsperiode ist nur einmal zulässig.*

²⁵ Art. 60 ust. 1 po nowelizacji z 1929 r. w obecnym brzmieniu: *Der Bundespräsident wird vom Bundesvolk in unmittelbarer und geheimer Wahl gewählt.*

²⁶ Art. 60 ust. 5 po nowelizacji z 1929 r. w obecnym brzmieniu: *Das Amt des Bundespräsidenten dauert sechs Jahre. Eine Wiederwahl für die unmittelbar folgende Funktionsperiode ist nur einmal zulässig.*

²⁷ Ustawa konstytucyjna z 1929 r. zawierała przepisy przejściowe, na mocy których wybór Prezydenta Federalnego w 1931 r. miał być jeszcze kompetencją Zgromadzenia Narodowego. Kolejnych wyborów prezydenckich do Anschlusu Austrii według Konstytucji z 1920 nie było, także z uwagi na nową ustawę zasadniczą z 1934 r.

²⁸ Art. 73 ust. 5 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Das Amt des Bundespräsidenten dauert sieben Jahre. Wiederwahl ist zulässig.*

²⁹ Konstytucja Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r. posługuje się terminem „Bürgermeister”, co tłumaczy się powszechnie jako burmistrz. Jednak W. Kulesza używa sformułowania „naczelnik”; zob. np. **W. Kulesza**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje...*, s. 78.

³⁰ Art. 73 ust. 3 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Die Bürgermeister treten zur Wahl des Bundespräsidenten in der Bundeshauptstadt Wien zusammen. Es erscheint jene der drei im Dreier-Vorschlag enthaltenen Personen gewählt, die im ersten und einzigen Wahlgang die meisten der gültig abgegebenen Stimmen auf sich vereinigt. Das Ergebnis der Wahl ist vom Bundeskanzler amtlich kundzumachen.*

Procedura ta nie miała jednak zastosowania ani razu w krótkiej historii obowiązywania Konstytucji z 1934 r.³¹

Pierwsza elekcja Prezydenta Federalnego w wyborach powszechnych miała miejsce w 1951 r. Zastosowano wówczas po raz pierwszy procedury z nowelizacji B-VG z roku 1929. Zgodnie z art. 60 ust. 1 B-VG Prezydent Federalny jest wybierany przez naród w równych, bezpośrednich, wolnych wyborach oraz w tajnym i osobistym głosowaniu. Bierne prawo wyborcze przysługuje osobie, która w dniu głosowania ukończyła 35 lat. Natomiast wybierać mogą osoby, które w dniu głosowania mają ukończone 16 lat. Austria jest pierwszym państwem w Unii Europejskiej, w którym wprowadzono czynne prawo wyborcze dla osób poniżej 18 roku życia³². Co więcej, Konstytucja wprost przewiduje możliwość głosowania korespondencyjnego³³. Można stwierdzić, iż rozwiązanie to (wprowadzone jeszcze przed pandemią COVID-19) sprawdza się oraz sprawia, że obywatele chętniej biorą udział w wyborach³⁴. Przy czym pojawiają się czasem nieprawidłowości z samym procesem wyborczym, ale dotychczas występowały jedynie na poziomie lokalnym³⁵. Należy jednak w tym miejscu podkreślić kwestię powtórzonych wyborów prezydenckich w 2016 r. W dniu 24 kwietnia odbyła się pierwsza tura, w której żaden z kandydatów nie otrzymał więcej niż połowę głosów³⁶. Ponowne głosowanie miało miejsce w dniu 22 maja. Wówczas bardzo niewielką przewagą zwyciężył Alexander Van der Bellen, uzyskując 50,3% głosów w porównaniu do 49,7% głosów zdobytych przez Norberta Hofera. Taka mała różnica była powodem sporu politycznego, który skutkowałam złożeniem skargi

³¹ **W. Kulesza**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje republikańskich państw autorytarnych w międzywojennej Europie. Próba porównania – wybrane zagadnienia* (część II), Przegląd Sejmowy 2017/1, s. 44.

³² **M. Waszak, J. Zbieranek**, *Propozycja obniżenia wieku czynnego prawa wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia*, „Badania, ekspertyzy, rekomendacje”, Instytut Spraw Publicznych, 2010, s. 3.

³³ Oryginalne brzmienie art. 26 ust. 6 B-VG: *Wahlberechtigte, die voraussichtlich am Wahltag verhindert sein werden, ihre Stimme vor der Wahlbehörde abzugeben, etwa wegen Ortsabwesenheit, aus gesundheitlichen Gründen oder wegen Aufenthalts im Ausland, können ihr Wahlrecht auf Antrag unter Angabe des Grundes durch Briefwahl ausüben. Die Identität des Antragstellers ist glaubhaft zu machen. Der Wahlberechtigte hat durch Unterschrift an Eides statt zu erklären, dass die Stimmabgabe persönlich und geheim erfolgt ist.*

³⁴ **J. Miecznikowska**, *Głosowanie korespondencyjne w Austrii – analiza doświadczeń z lat 2008–2019*, Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne 2022/1, s. 42.

³⁵ *Ibidem*, s. 35.

³⁶ Wyniki pierwszej tury wyborów prezydenckich w Republice Austrii w 2016 roku, <https://bundeswahlen.gv.at/2016/1604-0.html>; stan na 19.01.2024 r.

do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego przez działaczy FPÖ. Zwracano wówczas uwagę na wątpliwości związane z rozliczaniem kart do głosowania. Trybunał unieważnił wyniki drugiej tury i wstrzymał zaprzysiężenie Alexandra Van der Bellena. Pomimo niedopatrzenia się szerszych manipulacji, stwierdzono nieliczne nieprawidłowości w zakresie głosowania korespondencyjnego, takie jak otwieranie kopert przez osoby nieuprawnione³⁷. Powtórzenie wyborów pomiędzy dwoma kandydatami odbyło się w dniu 4 grudnia 2016 r., kiedy to ostatecznie zwyciężył Van der Bellen z wynikiem 53,8%³⁸. Ze względu na upływ kadencji poprzedniego Prezydenta Federalnego Heinza Fischera obowiązki głowy państwa pełniło omawiane wcześniej Kolegium³⁹.

Zgodnie z federalną ustawą o wyborze Prezydenta⁴⁰ rząd ogłasza termin wyborów prezydenckich na dzień wolny od pracy⁴¹. Ustawa wskazuje także, że kandydatem na Prezydenta Federalnego nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności przekraczającą 6 miesięcy lub karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary na okres roku⁴². Poza tym orzecznictwo Federalnego Trybunału Konstytucyjnego wskazuje, że kandydatem (startującym niezależnie do jakiego organu) nie powinna być osoba, która uzewnętrznia aktywność związaną z ideologią narodowego socjalizmu⁴³. Pomimo faktu, że pozycja prawna austriackiej głowy państwa jest niewielka, to intrygującym jest rozwiązanie, w którym to Prezydent Federalny jest wybierany w głosowaniu powszechnym, a nie jak w klasycznym systemie kanclerskim – pośrednio⁴⁴. W końcu głowa państwa posiada niewielkie, wręcz marginalne uprawnienia, więc udzielenie jej legitymizacji przez sam naród rodzi pewne pytania pod kątem zasadności takiego

³⁷ J. Miecznikowska, *Głosowanie korespondencyjne w Austrii...*, s. 35.

³⁸ Wyniki wyborów drugiej tury wyborów prezydenckich w Republice Austrii w 2016 roku, <https://bundeswahlen.gv.at/2016/>; stan na 19.01.2024 r.

³⁹ Kolegium w składzie: Doris Bures (przewodnicząca Rady Narodowej z ramienia SPÖ), Karlheinz Kopf (pierwszy zastępca Rady Narodowej z ramienia ÖVP) oraz kandydujący wówczas w wyborach prezydenckich Norbert Hofer (drugi zastępca Rady Narodowej z ramienia FPÖ).

⁴⁰ Bundespräsidentenwahlgesetz, 1971 – ustawa federalna o wyborze Prezydenta (BGBl. nr 57/1971 ze zm.).

⁴¹ § 1 ust. 1 zd. 1 Ustawy federalnej o wyborze Prezydenta: *Die Wahl des Bundespräsidenten ist von der Bundesregierung durch Verordnung im Bundesgesetzblatt auszusprechen.*

⁴² § 6 ust. 1 Ustawy federalnej o wyborze Prezydenta w zw. z art. 41 Regulaminu wyborów do Rady Narodowej.

⁴³ Wyrok Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 28.02.1991 r., sygn. WI-11/90.

⁴⁴ Przykładem są Niemcy, gdzie Prezydent Federalny jest wybierany przez Zgromadzenie Federalne.

unormowania. Chociaż biorąc pod uwagę frekwencję wyborczą, można stwierdzić, iż Austriacy akceptują takie rozwiązanie i chętnie biorą udział w wyborze swojego Prezydenta.

3. Udział Prezydenta Federalnego w postępowaniu ustawodawczym

Z lektury postanowień Konstytucji Austrii, a w szczególności części trzeciej dotyczącej „wykonawstwa federalnego”, nie wynika wprost, że Prezydent Federalny jest strażnikiem ustawy zasadniczej, tak jak jest to bezpośrednio wskazane choćby w polskiej Konstytucji. Co więcej, w austriackiej literaturze przedmiotu wskazuje się, że nie należy przypisywać Prezydentowi Federalnemu roli „strażnika konstytucji”. Udział głowy państwa w procedurze ustawodawczej statuuje ją jako swoisty organ kontroli procesu legislacyjnego⁴⁵. Chociaż i w tym przypadku rola jest marginalna i sprowadza się do złożenia podpisu Prezydenta Federalnego. Jednak wykładnia literalna art. 47 B-VG każe sądzić, iż sam podpis jest czymś więcej niż elementem drogi ustawodawczej⁴⁶. Przepis stanowi, że „ustawa dochodzi do skutku” zgodnie z konstytucją w przypadku poświadczenia podpisem przez Prezydenta Federalnego. Czynność ta powoduje, iż dotychczasowy akt legislacyjny staje się prawem, który obowiązuje wobec parlamentu i rządu. Natomiast oddziaływanie ustawy wobec obywatela powstaje z chwilą ogłoszenia jej w *Bundesgesetzblatt*. Wspomniana kontrola procesu ustawodawczego może przejawiać się w przedstawianiu swojego stanowiska wobec danego projektu ustawy, co ma statuować Prezydenta Federalnego jako autorytet⁴⁷. Prezydent Federalny, podpisując ustawę, *de facto* sankcjonuje ją niczym monarcha. Takie porównanie stosuje nawet austriacka doktryna prawa konstytucyjnego, która uznaje tak sformułowane uprawnienie jako relikw starych systemów⁴⁸. Co więcej, od momentu uchwalenia ustawy przez Radę Narodową do wysłania jej do Hofburga, czyli siedziby Prezydenta Federalnego w Wiedniu, głowa państwa może apelować do członków izby pierwszej parlamentu o poddanie ustawy pod głosowanie ludowe. Natomiast

⁴⁵ C. Bezemek, *Zur Rolle des Bundespräsidenten als Hüter des Gesetzgebungsverfahrens*, *Zeitschrift für Verwaltung* 2015/1A, s. 156.

⁴⁶ Oryginalne brzmienie art. 47 ust. 1 B-VG: *Das verfassungsmäßige Zustandekommen der Bundesgesetze wird durch die Unterschrift des Bundespräsidenten beurkundet.*

⁴⁷ C. Bezemek, *Zur Rolle...*, s. 156.

⁴⁸ H.P. Rill, *Die Rolle des Bundespräsidenten als Hüter der Verfassung*, *Zeitschrift für Verwaltung* 2008/3, s. 315.

zgoda Rady Narodowej jest podstawą do zarządzenia głosowania ludowego przez Prezydenta Federalnego. Zatem im większa jest pozycja i autorytet tego organu, tym silniej będzie brane pod uwagę jego zdanie. Wobec tego każdy Prezydent Federalny będzie dbał o powagę pełnionego urzędu z uwagi na brak prawa do odmowy podpisania ustawy (weto). Podkreśla się, że osoba piastująca ten urząd powinna być swoistym autorytetem moralnym, łagodzącym napięcia nie tylko polityczne, ale również i społeczne⁴⁹. Rola głowy państwa jako swoistego arbitra jest zatem nieoceniona, czego przykładem jest łagodzenie konfliktów politycznych pod koniec lat 90. XX w., kiedy to spory w głównych partiach politycznych SPÖ (niem. Sozialdemokratische Partei Österreichs (Sojaldemokratyczna Partia Austrii)) oraz ÖVP (niem. Österreichische Volkspartei (Austriacka Partia Ludowa)), tworzących „wielką koalicję”, doprowadziły do jej rozpadu i przedwczesnych wyborów, po których sojusz dwóch największych ugrupowań został ponownie zawarty⁵⁰. Jednak biorąc pod uwagę realną siłę kompetencji Prezydenta Federalnego, należy stwierdzić, że uprawnienia co do kształtu danej ustawy są marginalne, wręcz żadne.

Poza tym wskazuje się na problem odmowy podpisu ustawy przez Prezydenta Federalnego, który dysponuje uzasadnioną opinią prawną o sprzeczności danej ustawy z Konstytucją⁵¹. Dokonując wykładni językowej, Prezydent Federalny winien zostać postawiony w stan oskarżenia przez Zgromadzenie Federalne, a Federalny Trybunał Konstytucyjny orzec o naruszeniu Konstytucji. Jednak, czy taki środek byłby rozwiązaniem konfliktu dotyczącego sprzeczności ustawy z Konstytucją? Wskazuje się, że to Federalny Trybunał Konstytucyjny jest tym organem, który ma kompetencje do oceniania zgodności ustaw z Konstytucją. Zasiadają w nim przecież osoby z wyższym wykształceniem prawniczym i posiadające odpowiednie doświadczenie. Natomiast Prezydent Federalny nie musi mieć nawet ukończonych studiów, aby piastować tę funkcję. Poza tym Federalny Trybunał Konstytucyjny podejmuje decyzję kolegialnie, natomiast Prezydent decyduje sam⁵². Wysoki kontrast między omawianymi organami, jak i powyższe argumenty przemawiają za tym, że Prezydent Federalny mógłby odmawiać podpisu ustawy, jeśli byłaby ona oczywiście sprzeczna z Konstytucją, co ma się tłumaczyć jako bardzo łatwo

⁴⁹ A. Mirska, *Prezydent Federalny...*, s. 98.

⁵⁰ B. Podsiadlo, *Austria – struktura...*, s. 340.

⁵¹ H.P. Rill, *Die Rolle des Bundespräsidenten...*, s. 316.

⁵² M. Hiesel, *Einige Überlegungen zur Prüfkompetenz des Bundespräsidenten in Bezug auf das verfassungsmäßige Zustandekommen der Bundesgesetze*, *Zeitschrift für Verwaltung* 2012/6, s. 923.

widoczną dla osoby nieposiadającej wykształcenia prawniczego⁵³. Z praktyki należy przywołać rok 2008, kiedy Prezydent Fischer odmówił złożenia podpisu pod ustawą, tłumacząc to sprzecznością z prawem unijnym. Co więcej, odmowa była konsultowana z Przewodniczącym Rady Narodowej i Prezesem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego⁵⁴.

Prezydent Federalny w procesie legislacyjnym jest zatem dosyć oryginalnym⁵⁵ organem kontroli samej drogi ustawodawczej, przy czym został on pozbawiony realnych uprawnień, które mógłby użyć wobec oczywistej sprzeczności aktu prawnego z ustawą zasadniczą, a działając w zgodzie z własnym sumieniem, naraża się na odpowiedzialność konstytucyjną⁵⁶. Natomiast podpisując ustawę oczywiście sprzeczną z Konstytucją, również może narazić się na odpowiedzialność wobec nieprzestrzegania art. 47 B-VG kreującego uprawnienia strażnika procesu ustawodawczego⁵⁷. Podsumowując, można stwierdzić, iż Prezydent Federalny w takiej sytuacji znajduje się w trudnym położeniu.

4. Odpowiedzialność polityczna i konstytucyjna Prezydenta Federalnego

Pierwszym rodzajem odpowiedzialności Prezydenta Federalnego jest odpowiedzialność polityczna uregulowana w art. 60 ust. 6 B-VG. Zgodnie z nim Prezydent Federalny może być usunięty z urzędu w trakcie trwania kadencji w drodze głosowania powszechnego (niem. Volksabstimmung). Jest to jedna z instytucji demokracji bezpośredniej w Austrii występująca obok ludowej inicjatywy ustawodawczej (niem. Volksbegehren) oraz referendum konsultacyjnego (niem. Volksbefragung).

Głosowanie ludowe⁵⁸ w sprawie usunięcia Prezydenta Federalnego jest przeprowadzane na żądanie Zgromadzenia Federalnego. Posiedzenie połączonych izb parlamentu Austrii jest zwoływane przez Kanclerza Federalnego

⁵³ *Ibidem*, s. 924.

⁵⁴ **A. Mirska**, *Prezydent Federalny...*, s. 117.

⁵⁵ **R. Grabowski**, *Udział prezydenta w procedurze zmiany konstytucji w państwach europejskich*, *Studia Politologiczne* 2016/42, s. 175.

⁵⁶ **H.P. Rill**, *Die Rolle des Bundespräsidenten...*, s. 316.

⁵⁷ **M. Hiesel**, *Einige Überlegungen zur Prüfkompetenz des Bundespräsidenten...*, s. 922.

⁵⁸ W literaturze polskiej termin „Volksabstimmung” jest tłumaczony w rozmaity sposób. Jednak nie wnikając w dyskusję co do odpowiedniego przełożenia powyższego wyrazu na język polski, używam zwrotu „głosowanie ludowe”. Szerzej o tym pisze: **P. Rejs**, *Instrumenty demokracji bezpośredniej w Republice Austrii ze szczególnym uwzględnieniem referendum konsultacyjnego*, w: **O. Halub, M. Jabłoński, M. Radajewski** (red.), *Instrumenty demokracji bezpośredniej w praktyce*, Wrocław 2016, s. 169–170.

po uchwaleniu stosownego wniosku przez Radę Narodową większością kwalifikowaną $\frac{2}{3}$ w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków izby pierwszej. Uchwała Rady Narodowej (będąca tym wnioskiem) jest przeszkodą w dalszym sprawowaniu urzędu przez Prezydenta Federalnego. Ciekawe jest natomiast rozwiązanie polegające na tym, że wynik głosowania ludowego byłby negatywny, tj. naród austriacki opowiedziałby się za pozostawieniem osoby piastującej stanowisko głowy państwa na stanowisku. Wówczas, po pierwsze, głosowanie ludowe jest traktowane jak ponowny wybór Prezydenta Federalnego; po drugie, Rada Narodowa ulega rozwiązaniu⁵⁹. Takie rozwiązanie, kiedy głowa państwa ponosi również odpowiedzialność polityczną, kłóci się z klasycznym modelem rządów parlamentarno-gabinetowych, gdzie mowa jedynie o odpowiedzialności konstytucyjnej⁶⁰.

Prezydent Federalny ponosi również odpowiedzialność konstytucyjną. Zgodnie z art. 68 ust. 1 B-VG głowa państwa jest odpowiedzialna za wykonywanie swych funkcji przed Zgromadzeniem Federalnym. Natomiast art. 142 ust. 2 lit. a oraz art. 143 B-VG doprecyzowują, iż Prezydent Federalny może zostać postawiony w stan oskarżenia w przypadku popełnienia deliktu konstytucyjnego lub przestępstwa związanego ze sprawowaniem urzędu⁶¹. Przepisy austriackie zarówno na poziomie konstytucyjnym, jak i niższym są w gruncie rzeczy lakoniczne i ogólnikowe. Zresztą, w polskiej literaturze przedmiotu

⁵⁹ Oryginalne brzmienie art. 60 ust. 6 B-VG: *Vor Ablauf der Funktionsperiode kann der Bundespräsident durch Volksabstimmung abgesetzt werden. Die Volksabstimmung ist durchzuführen, wenn die Bundesversammlung es verlangt. Die Bundesversammlung ist zu diesem Zweck vom Bundeskanzler einzuberufen, wenn der Nationalrat einen solchen Antrag beschlossen hat. Zum Beschluß des Nationalrates ist die Anwesenheit von mindestens der Hälfte der Mitglieder und eine Mehrheit von zwei Dritteln der abgegebenen Stimmen erforderlich. Durch einen derartigen Beschluß des Nationalrates ist der Bundespräsident an der ferneren Ausübung seines Amtes verhindert. Die Ablehnung der Absetzung durch die Volksabstimmung gilt als neue Wahl und hat die Auflösung des Nationalrates (Artikel 29, Absatz 1) zur Folge. Auch in diesem Fall darf die gesamte Funktionsperiode des Bundespräsidenten nicht mehr als zwölf Jahre dauern.*

⁶⁰ Klasyczny system parlamentarno-gabinetowy nie przewiduje odpowiedzialności głowy państwa, za: **M. Cieślak**, *System parlamentarno-gabinetowy...*, s. 17.

⁶¹ Oryginalne brzmienie art. 143 B-VG: *Die Anklage gegen die in Artikel 142 Genannten kann auch wegen strafgerichtlich zu verfolgender Handlungen erhoben werden, die mit der Amtstätigkeit des Anzukulagenden in Verbindung stehen. In diesem Falle wird der Verfassungsgerichtshof allein zuständig; die bei den ordentlichen Strafgerichten etwa bereits anhängige Untersuchung geht auf ihn über. Der Verfassungsgerichtshof kann in solchen Fällen neben dem Artikel 142, Absatz 3, auch die strafgesetzlichen Bestimmungen anwenden.*

wskazuje się jedynie na ramowy charakter omawianych unormowań⁶². Co więcej, nawet strona internetowa austriackiego parlamentu wskazuje, że te przepisy mogą zostać użyte jedynie w wyjątkowych sytuacjach i dotychczas nie miały żadnego praktycznego znaczenia⁶³.

Połączone izby Rady Narodowej i Rady Federalnej są zwoływane przez Kanclerza na podstawie uchwały powziętej przez którąkolwiek z Rad (art. 68 ust. 2 B-VG). Brak szerszych uregulowań dotyczących istotnego zagadnienia odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta Federalnego pojawia się już na etapie procedury. Przyjmuje się zatem, iż należy stosować odpowiednio regulaminy Rady Narodowej i Rady Federalnej⁶⁴. Wniosek o podjęcie takiej uchwały może zatem złożyć członek Rady Narodowej, którego popiera pięciu innych członków Rady Narodowej⁶⁵. W przypadku Rady Federalnej jest wymagany wniosek poparty przez trzech innych członków izby⁶⁶. Wobec braku dalszych unormowań winno się stosować *per analogiam* przepisy dotyczące pociągania do odpowiedzialności ministra Rządu Federalnego. Zatem w piśmie wskazuje się popełnione czyny, podstawy prawne oraz projekt ostatecznej uchwały⁶⁷. Podobnie brak jest informacji, czy Prezydent Federalny powinien zostać w ogóle powiadomiony o złożeniu takiego wniosku. Jednak logiczne zdaje się, że głowa państwa powinna pozyskać taką wiadomość od przewodniczącego danej izby⁶⁸.

Wymagana większość kwalifikowania do podjęcia uchwały o pociągnięciu do odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta Federalnego to $\frac{2}{3}$ przy obecności większej niż połowa członków obu izb (art. 68 ust. 3 B-VG). Przyjęcie przez Zgromadzenie Federalne takiej uchwały przenosi procedurę do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, a sam akt prawny staje się swoistym aktem oskarżenia. Warto zwrócić uwagę, że organem, który rozstrzyga o odpowiedzialności konstytucyjnej, nie jest powołany specjalnie sąd, tak jak to przewiduje choćby polska ustawa zasadnicza. Potwierdza to brzmienie wspomnianego już art. 142 ust. 1 B-VG, który stanowi, że „Trybunał Konstytucyjny orzeka

⁶² S. Grabowska, *Analiza austriackich regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2017/3, s. 143.

⁶³ Oficjalna strona internetowa austriackiego parlamentu, <https://www.parlament.gv.at/en/explore/political-system/the-federal-president>; stan na 19.01.2024 r.

⁶⁴ S. Grabowska, *Analiza austriackich...*, s. 144.

⁶⁵ § 26 ust. 4 Regulaminu Rady Narodowej z 4.07.1975 r. (BGBl. nr 410/1975 ze zm.).

⁶⁶ § 21 ust. 3 Regulaminu Rady Federalnej z 30.06.1988 r. (BGBl. nr 361/1988 ze zm.).

⁶⁷ S. Grabowska, *Analiza austriackich...*, s. 144.

⁶⁸ *Ibidem*.

o oskarżeniu w przedmiocie odpowiedzialności konstytucyjnej naczelnych organów federalnych lub krajowych za zawinione naruszenie prawa w ich czynnościach urzędowych⁶⁹. Natomiast ust. 2 lit. a wprowadza możliwość wniesienia oskarżenia przeciwko Prezydentowi Federalnemu w przypadku naruszenia przez niego Konstytucji⁷⁰.

Federalny Trybunał Konstytucyjny w wyroku skazującym obligatoryjnie orzeka utratę urzędu przez Prezydenta Federalnego. Natomiast fakultatywnie może orzec także utratę praw politycznych na pewien czas, jeśli okoliczności popełnienia deliktu konstytucyjnego lub przestępstwa są „szczególnie obciążające” (art. 142 ust. 4 *in principio*⁷¹).

Na marginesie należy przywołać autorytarną Konstytucję z 1934 r., która w przedmiocie odpowiedzialności konstytucyjnej była niezwykle lakoniczna⁷². Postawienie w stan oskarżenia odbywało się na mocy zgody Zgromadzenia Federalnego⁷³. Ustawa zasadnicza nie wprowadzała żadnego wymogu co do większości, choć w odróżnieniu od obecnie obowiązującej Konstytucji dawała wprost możliwość złożenia zeznania (niem. Zeugenaussage)⁷⁴. Poza tym, Prezydentowi Federalnemu trudno byłoby na gruncie omawianej ustawy zasadniczej popełnić delikt konstytucyjny, z uwagi na fakt że każdy akt głowy państwa wymagał kontrasygnaty Kanclerza Federalnego lub właściwego ministra, chyba że Konstytucja stanowiłaby inaczej⁷⁵. Co więcej, każdy akt był wydawany na wniosek

⁶⁹ W oryginalnym brzmieniu art. 142 ust. 1 B-VG: *Der Verfassungsgerichtshof erkennt über die Anklage, mit der die verfassungsmäßige Verantwortlichkeit der obersten Bundes und Landesorgane, für die durch ihre Amtstätigkeit erfolgten schuldhaften Rechtsverletzungen geltend gemacht wird.*

⁷⁰ W oryginalnym brzmieniu art. 142 ust. 2 lit. a: *Die Anklage kann erhoben werden: gegen den Bundespräsidenten wegen Verletzung der Bundesverfassung: durch Beschluß der Bundesversammlung.*

⁷¹ W oryginalnym brzmieniu art. 142 ust. 4 *in principio*: *Das verurteilende Erkenntnis des Verfassungsgerichtshofes hat auf Verlust des Amtes, unter besonders erschwerenden Umständen auch auf zeitlichen Verlust der politischen Rechte zu lauten.*

⁷² **W. Kulesza**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje...*, s. 78.

⁷³ BGBl. 1934 I. Nr. 239. W oryginalnym brzmieniu art. 76 ust. 1 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Eine behördliche Verfolgung des Bundespräsidenten ist nur zulässig, wenn ihr die Bundesversammlung zugestimmt hat.*

⁷⁴ Pomimo że zarówno w języku prawnym, jak i prawniczym podejrzany lub oskarżony składa wyjaśnienia, to Konstytucja z 1934 r. posługuje się terminem „zeznanie”.

⁷⁵ Art. 80 ust. 2 zd. 1 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Alle Anordnungen und Verfügungen des Bundespräsidenten bedürfen, soweit nicht verfassungsgesetzlich anderes bestimmt ist, zu ihrer Gültigkeit der Gegenzeichnung des Bundeskanzlers oder der zuständigen Bundesminister.*

Rządu lub konkretnego ministra⁷⁶. Natomiast Konstytucja z 1934 r. wprost stanowiła, że kontrasygnata właściwego organu zdejmowała odpowiedzialność głowy państwa za wydany akt⁷⁷.

5. Zastępstwo Prezydenta Federalnego

Złożenie Prezydenta Federalnego z urzędu prowadzi do kolejnego zagadnienia zasługującego na uwagę, a mianowicie – kwestię zastępstwa głowy państwa w wykonywaniu obowiązków. Materia ta została uregulowana w art. 64 B-VG i jest dosyć oryginalnym rozwiązaniem na tle innych państw europejskich. Prezydenta Federalnego zastępuje bowiem Kanclerz albo Kolegium w zależności od tego, co jest przyczyną niemożności sprawowania urzędu. Konstytucja Austrii łączy model zastępstwa przez osoby związane z rządem oraz model zastępstwa parlamentarnego. Podstawową zasadą jest przejście funkcji Prezydenta na Kanclerza. Szef rządu wykonuje obowiązki Prezydenta Federalnego maksymalnie w okresie dwudziestu dni. Austriacka ustawa zasadnicza wskazuje także, że pobyt głowy państwa na terenie innego państwa będącego członkiem Unii Europejskiej nie może zostać uznany za czasową niemożność sprawowania urzędu. Jeśli jednak zostanie spełniona jedna z następujących przesłanek: przeszkoda skutkuje niemożnością w wykonywaniu funkcji dłużej niż 20 dni lub Rada Narodowa uchwali wniosek o zwołanie Zgromadzenia Federalnego celem zarządzenia głosowania ludowego w sprawie usunięcia Prezydenta z funkcji⁷⁸ lub urząd stał się trwale nieobsadzony – funkcje Prezydenta Federalnego będzie wykonywało Kolegium. Odnosnie do tej ostatniej przesłanki należy wskazać, że Rząd zarządza wówczas nowe wybory prezydenckie bez zbędnej zwłoki. Natomiast po wyborach także niezwłocznie zwołuje Zgromadzenie Federalne, przed którym nowo wybrany Prezydent Federalny składa przysięgę⁷⁹ o treści

⁷⁶ Art. 80 ust. 1 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Alle Anordnungen und Verfügungen des Bundespräsidenten erfolgen, soweit nicht verfassungsgesetzlich anderes bestimmt ist, auf Vorschlag der Bundesregierung oder des von ihr ermächtigten Bundesministers, inwieweit die Bundesregierung oder der zuständige Bundesminister hiebei selbst an Vorschläge anderer Stellen gebunden ist, bestimmt das Gesetz.*

⁷⁷ Art. 80 ust. 2 zd. 2 Konstytucji Federalnego Państwa Austriackiego z 1934 r.: *Durch die Gegenzeichnung wird die Verantwortung übernommen.*

⁷⁸ Procedura możliwości odwołania Prezydenta Federalnego w drodze głosowania ludowego została już wcześniej omówiona.

⁷⁹ Oryginalne brzmienie art. 64 ust. 4 B-VG: *Im Falle der dauernden Erledigung der Stelle des Bundespräsidenten hat die Bundesregierung sofort die Wahl des neuen Bundespräsidenten*

wskazanej w art. 62 ust. 1 B-VG⁸⁰. W skład tego „specjalnego” organu, jakim jest Kolegium, wchodzi przewodniczący Rady Narodowej oraz dwóch jego zastępców⁸¹. W przepisach art. 64 ust. 2–4 B-VG zostały uregulowane podstawowe ramy działania Kolegium. Po pierwsze, podejmuje ono wszelkie decyzje większością głosów. Po drugie, uprawnienia reprezentacyjne Prezydenta Federalnego wykonuje przewodniczący Rady Narodowej (jak i samego Kolegium)⁸². Konstytucja Austrii reguluje również kwestię braków w samym organie. Dopóki w Kolegium zasiada przynajmniej jedna osoba, dopóty wykonuje ono swoje zadania. Natomiast w sytuacji, gdy organ składa się z dwóch osób oraz pojawi się rozbieżność co do podjęcia decyzji, wówczas członek Kolegium wyższy rangą ma głos decydujący⁸³. Przepisy konstytucyjne nie ograniczają kompetencji Kanclerza lub Kolegium przy wykonywaniu obowiązków Prezydenta Federalnego⁸⁴. Można stwierdzić, iż takie rozwiązanie zapewnia prawidłowe funkcjonowanie państwa w okresie przejściowym, jakim niewątpliwie jest sytuacja, w której Prezydent Federalny nie może sprawować swojego urzędu. Stworzenie specjalnego organu przyczynia się do wzmocnienia trwałości i ciągłości władzy państwowej.

anzuordnen; das Kollegium hat nach erfolgter Wahl die Bundesversammlung unverzüglich zur Angelobung des Bundespräsidenten einzuberufen.

⁸⁰ Treść ślubowania: *Ich gelobe, dass ich die Verfassung und alle Gesetze der Republik getreulich beobachten und meine Pflicht nach bestem Wissen und Gewissen erfüllen werde.*

⁸¹ Oryginalne brzmienie art. 64 ust. 1 B-VG: *Wenn der Bundespräsident verhindert ist, gehen alle seine Funktionen zunächst auf den Bundeskanzler über. Ein Aufenthalt in einem anderen Mitgliedstaat der Europäischen Union gilt nicht als Verhinderung. Dauert die Verhinderung jedoch länger als 20 Tage, oder ist der Bundespräsident gemäß Art. 60 Abs. 6 an der ferneren Ausübung seines Amtes verhindert, so üben der Präsident, der zweite Präsident und der dritte Präsident des Nationalrates als Kollegium die Funktionen des Bundespräsidenten aus. Das Gleiche gilt, wenn die Stelle des Bundespräsidenten dauernd erledigt ist.*

⁸² Oryginalne brzmienie art. 64 ust. 2 B-VG: *Das nach Abs. 1 mit der Ausübung der Funktion des Bundespräsidenten betraute Kollegium entscheidet mit Stimmenmehrheit. Der Vorsitz im Kollegium obliegt dem Präsidenten des Nationalrates, ebenso dessen Vertretung in der Öffentlichkeit.*

⁸³ Oryginalne brzmienie art. 64 ust. 3 B-VG: *Ist einer oder sind zwei der Präsidenten des Nationalrates verhindert, oder ist deren Stelle dauernd erledigt, so bleibt das Kollegium auch ohne deren Mitwirkung beschlussfähig; entsteht dadurch Stimmgleichheit, so gibt die Stimme des ranghöheren Präsidenten den Ausschlag.*

⁸⁴ **P. Chybalski**, *Opinia w sprawie ewentualnych zmian w Konstytucji RP w zakresie przepisów dotyczących zastępstwa Prezydenta RP w świetle podobnych rozwiązań prawnych funkcjonujących w innych państwach Unii Europejskiej*, Przegląd Sejmowy 2011/1, s. 104.

6. Zakończenie

Zarówno Konstytucja Austrii obecnie obowiązująca, jak i ta epizodyczna z 1934 r. wprowadzały dość oryginalne i ciekawe rozwiązania w stosunku nie tylko do ustroju państwa, ale także wobec pozycji Prezydenta Federalnego. Austriacy po upadku wielowiekowej monarchii, dysponując wybitnymi autorytetami prawnymi, zaczęli układać na nowo ustrój swojego państwa. Stworzyli wówczas model silnego parlamentaryzmu, który zmieniono w 1929 r. na wzór trójpodziału władzy. Dominująca rola Rady Narodowej i Kanclerza Federalnego wraz z Rządem powoduje, że pozycja Prezydenta Federalnego w Austrii jest znikoma. Jednak pomimo tego pojawiają się wątpliwości, póki co głównie teoretycznoprawne, co do niektórych wyraźnych kompetencji głowy państwa, które mogą być w przyszłości zarzewiem konfliktu na austriackiej scenie politycznej. Kontrowersje związane z wyborami prezydenckimi w 2016 r. mogą stanowić w przyszłości jeden z argumentów dla przeciwników przeprowadzania głosowania w formie korespondencyjnej. Co więcej, nawet odmienna wykładnia przepisów ustawy przedstawionej do podpisu Prezydentowi Federalnemu może doprowadzić do poważnego kryzysu konstytucyjnego. Przywołana sytuacja z 2008 r. mogłaby stanowić precedens do takich działań. Wówczas Prezydent Federalny stanowiłby stronę sporu prawnego, a jego pozycja sprzeczna się przeciwieństwu do łagodzenia wszelkich konfliktów zarówno prawnych, jak i społecznych.

Bibliografia

Opracowania

- Banaszak B.**, *Szefrządu we współczesnych systemach ustrojowych*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2011/2, s. 133–159.
- Bezemek C.**, *Zur Rolle des Bundespräsidenten als Hüter des Gesetzgebungsverfahrens*, Zeitschrift für Verwaltung 2015/1A, s. 150–157.
- Brezović M.**, *Hans Kelsen und österreichische Verfassung*, Seminararbeit am Universität Zagreb, Philosophische Fakultät Abteilung für Germanistik 2013.
- Chybalski P.**, *Opinia w sprawie ewentualnych zmian w Konstytucji RP w zakresie przepisów dotyczących zastępstwa Prezydenta RP w świetle podobnych rozwiązań prawnych funkcjonujących w innych państwach Unii Europejskiej*, Przegląd Sejmowy 2011/1, s. 99–118.
- Cieślak M.**, *System parlamentarno-gabinetowy: model klasyczny a rozwiązania współczesne*, Pisma Humanistyczne 2003/5, s. 16–38.
- Czarny P.**, *Zasady podziału władzy w Austrii*, w: S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Zasady podziału władzy we współczesnych państwach europejskich*, Rzeszów 2016, s. 104–116.

- Czarny P., Naleziński B.**, *Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, Biblioteka Sejmowa, 2011.
- Grabowska S.**, *Analiza austriackich regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2017/3, s. 141–151.
- Grabowski R.**, *Udział prezydenta w procedurze zmiany konstytucji w państwach europejskich*, *Studia Politologiczne* 2016/42, s. 164–180.
- Hiesel M.**, *Einige Überlegungen zur Prüfkompetenz des Bundespräsidenten in Bezug auf das verfassungsmäßige Zustandekommen der Bundesgesetze*, *Zeitschrift für Verwaltung* 2012/6, s. 920–926.
- Kulesza W.**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje republikańskich państw autorytarnych w międzywojennej Europie. Próba porównania – wybrane zagadnienia (część I)*, *Przegląd Sejmowy* 2016/6, s. 65–90.
- Kulesza W.**, *Konstytucja kwietniowa i konstytucje republikańskich państw autorytarnych w międzywojennej Europie. Próba porównania – wybrane zagadnienia (część II)*, *Przegląd Sejmowy* 2017/1, s. 37–58.
- Kulesza W.**, *Konstytucja z 17 marca 1921 r. na tle powojennych konstytucji republikańskich w Europie 1919–1922*, *Przegląd Konstytucyjny* 2022/1, s. 25–67.
- Lukaszewski M.**, *Evolution of the constitutional position of selected German-speaking countries' heads of state in the 20th/21st century*, *Przegląd Politologiczny* 2014/3, s. 77–93.
- Miecznikowska J.**, *Głosowanie korespondencyjne w Austrii – analiza doświadczeń z lat 2008–2019*, Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne 2022/1, s. 27–44.
- Mirska A.**, *Prezydent Federalny Republiki Austrii*, w: J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009, s. 87–122.
- Pelinka A.**, *Das politische System Österreichs*, *Die politischen Systeme Westeuropas*, 2004, s. 521–552.
- Podsiadło B.**, *Austria – struktura naczelnych władz państwa oraz system władzy lokalnej*, w: A. Czyż, S. Kubas (red.), *Na drodze do wyjaśnienia problemów politycznych: księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Markowi Barańskiemu*, Katowice 2018, s. 336–350.
- Rejs P.**, *Instrumenty demokracji bezpośredniej w Republice Austrii ze szczególnym uwzględnieniem referendum konsultacyjnego*, w: O. Hałub, M. Jabłoński, M. Radajewski, *Instrumenty demokracji bezpośredniej w praktyce*, Wrocław 2016, s. 161–186.
- Rill H.P.**, *Die Rolle des Bundespräsidenten als Hüter der Verfassung*, *Zeitschrift für Verwaltung* 2008/3, s. 315–317.
- Waszak M., Zbieranek J.**, *Propozycja obniżenia wieku czynnego prawa wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia*, „Badania, ekspertyzy, rekomendacje”, Instytut Spraw Publicznych, 2010.

Strony internetowe

- Oficjalna strona internetowa austriackiego parlamentu, <https://www.parlament.gv.at/en/explore/political-system/the-federal-president>; stan na 19.01.2024 r.
- Wyniki pierwszej tury wyborów prezydenckich w Republice Austrii w 2016 roku, <https://bundeswahlen.gv.at/2016/1604-0.html>; stan na 19.01.2024 r.
- Wyniki drugiej tury wyborów prezydenckich w Republice Austrii w 2016 roku, <https://bundeswahlen.gv.at/2016/>; stan na 19.01.2024 r.

Kamil FLORCZAK

SOME REMARKS ON THE LEGAL POSITION OF THE FEDERAL PRESIDENT IN THE REPUBLIC OF AUSTRIA

Abstract

Background: The legal position of the Federal President in the Republic of Austria is marginal. However, in the Austrian doctrine of constitutional law, attention is drawn to individual aspects that raise doubts. Due to the chancellor system of government adopted in this country, the functions of the head of state are insignificant. All the more so because the constitutional regulation on this subject is modest. In Austria, and even more so in Poland, this issue is not widely discussed. The article briefly presents the history of the Austrian Constitution and the ideas behind its adoption. On the other hand, issues related to the Federal Presidents revolve around the problems of their election to office, participation in the legislative process, substitution of the head of state, and their responsibility.

Research purpose: The research objective is to focus on the institution of the Federal President in the Republic of Austria in terms of selected issues and to present doubts raised in Austrian and also Polish science regarding individual aspects that make up their legal position.

Methods: The text uses the dogmatic-legal method, focusing not only on Austrian constitutional norms, but also on a critical analysis of mainly Austrian, but also Polish literature. The historical-legal method was also used to the necessary extent.

Conclusions: The legal position of the Federal President in the Republic of Austria is negligible, not only due to the concentration of main competencies with the Federal Government headed by the Federal Chancellor and the National Council, but also due to the Austrians' approach to the status of the head of state, which is conditioned by the history of the Habsburg monarchy. Despite the President having small powers, doubts arise in the Austrian literature on the subject regarding individual aspects revolving around the issue of the election of the President, their responsibility or participation in the legislative process. The modest Austrian literature, as well as Polish, only indicates some problems without leaning towards clear solutions. Certainly, the lowering of the age of active suffrage to 16 years deserves attention. The Federal President, despite lacking formal veto power, could refuse to sign a law if there was an obvious contradiction with both national and union law. Regarding responsibility, the solution of popular voting deserves approval. On the other hand, the issue of the Federal President's substitution has been resolved very effectively, due to the collegial body that is to perform his duties.

Keywords: Federal President, Republic of Austria, legal position, Constitution, Austrian law.